

УДК 340.12+342.7

РОЛЬ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ В МЕХАНІЗМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ПРАВ ЛЮДИНИ

Раданович Н.М., к. ю. н.,
доцент кафедри теорії та філософії права
Львівський національний університет імені Івана Франка

Стаття присвячена виявленню гуманістичної обумовленості Основного закону України та з'ясуванню його імплементаційних функцій у сфері реалізації міжнародних стандартів прав людини.

Ключові слова: міжнародні стандарти прав людини, джерела міжнародних стандартів прав людини, національна імплементація міжнародних стандартів прав людини, національний імплементаційний акт, конституція.

Статья посвящена выявлению гуманистической обусловленности Основного закона Украины и определению его имплементационных функций в сфере реализации международных стандартов прав человека.

Ключевые слова: международные стандарты прав человека, источники международных стандартов прав человека, национальная имплементация международных стандартов прав человека, национальный имплементационный акт, конституция.

Radanovych N.M. THE ROLE OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE IN THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL HUMAN RIGHTS STANDARDS

The article is devoted to the research of humanist determination of the Basic Law of Ukraine and clarifying its functions for the implementation of international human rights standards.

Key words: international human rights standards, sources of international human rights standards, national implementation of international human rights standards, national implementation act, constitution.

Постановка проблеми. Царина прав людини та усі здобутки людства у ній є чи не найбільшим виявом прогресу цивілізації. І саме в такому розрізі важливо проаналізувати Основний закон Української держави, яким обумовлюється сучасна українська правова політика, правова ідеологія, зрештою, уся правова реальність, особливо у ювілейний для нього рік.

Вже в Преамбулі до Конституції України [1] простежується гуманістичний посил – піклування про «забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя», «зміцнення громадянської злагоди на землі України», усвідомлення відповідальності «перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми та прийдешніми поколіннями». Такий посил був закладений тисячолітньою правовою традицією обґрунтування влади і закону: «щоб справедливості в країні заставити сяяти», для «благоденства людей», «покращення становища людей» (Законник царя Хаммурапі) [2, с. 152–153], утвердження «свободи» («Дао де дзин», Древній Китай) [3, с. 340], «гуманності, любові, моралі і поступливості» («Огляд законів Ханьшу», Древній Китай) [4, с. 186], «щоб прийшлося це до душі тим, хто буде після нас» («Правда короля Альфреда», Середньовічна Англія) [5, с. 472–473], «на вікопомну славу і пам'ятку всього народу малоросійського» («Конституція Пилипа Орлика») [6, с. 31], для забезпечення прав на «життя, волю і прагнення до щастя» («Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки» 1776) [7, с. 147], визнаючи «цінність гідності людини як основи свободи, справедливості і загального миру» (Загальна декларація прав людини) [8].

Мета – виявлення гуманістичної обумовленості Основного Закону України та з'ясування його імплементаційних функцій у сфері реалізації міжнародних стандартів прав людини.

Виклад основного матеріалу. Особливо гуманістично ціннісним є конституційне проголошення людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Значимість цього положення, з-поміж іншого, і у тому, що його можна вважати правовою підставою визнання пріоритету особи у зв'язці «особа-суспільство-держава». Відповідно, така ідеологія відтворена і в Кримінальному Кодексі України, що передбачає найсуворіші правові засоби забезпечення правопорядку, зокрема при визначенні поняття злочину, яким «не вважається дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі» (ст. 11 Кримінального кодексу України) [9].

В межах наведеного сюжету доречно також звернути увагу і на низку інших історичних обумовленостей. Так, конституційне «розуміння» правопорядку в Україні, який «ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством» (ст. 19 Конституції України) історично співзвучне з ідеями Французької декларації прав людини і громадянина 1789 року. Зокрема, ст. 5 згаданої Декларації проголошено, що «закон має право заборонити лише ті дії, які шкодять суспільству; все, що не заборонено законом, не може бути перешкодою, і ніхто не може

бути примушений робити те, що закон не наказує» [10].

Окрім того, Конституцією України гарантується право кожної людини на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей (ст. 23). Це цілком співвідноситься з історичною легалізацією свободи як «можливості робити все, що не шкодить іншим», коли «здійснення природних прав кожної людини має лише ті межі, які забезпечують іншим членам суспільства користування такими ж правами» (ст. 4 Французької Декларації).

Усі наведені концептуальні праволюдні положення у сукупності із принципом верховенства права створюють режим «методологічної гарантованості» втілення в Україні гуманістичних стандартів. У зв'язку з цим виникає потреба більш детально зупинитися на особливостях такого втілення, так званій імплементаційній проблематиці, визначальній у сфері реалізації прав людини.

Імплементация міжнародних стандартів прав людини – це цілеспрямована організаційно-правова діяльність держав, вчинювана ними індивідуально, колективно або в рамках міжнародних організацій з метою своєчасної та повної реалізації зобов'язань, що випливають із міжнародних стандартів прав людини.

До властивостей такої імплементації відносяться наступне:

1) вона є органічним поєднанням різних видів правової та організаційної діяльності держав. Оскільки ефективність цих стандартів значною мірою залежить від можливостей національних судових систем (видання судових актів, що відповідають таким стандартам, пряме застосування норм міжнародного права у внутрішньодержавних правовідносинах), то імплементація міжнародних стандартів прав людини здійснюється завдяки правозастосувальній діяльності держави. Високий рівень абстрактності приписів, у яких об'єктивуються міжнародні стандарти прав людини, зумовлює також і відповідну правоінтерпретаційну діяльність державних органів (держави – учасниці міжнародних договорів про права людини стикаються з великою кількістю оціночних понять, що потребують тлумачення, і воно повинно здійснюватися, зокрема, із урахуванням правил, прийнятих у міжнародному праві, щоб забезпечувалася єдність правозастосувальної практики у сфері реалізації означених стандартів). Проте дуже часто розглядувана імплементація також відбувається і як правотворча діяльність держави: національний закон чи підзаконний нормативно-правовий акт передбачає і (або) забезпечує дію таких стандартів у національному правопорядку, набуваючи імплементаційного характеру (наприклад, необхідність доведення до відома населення у порядку, встановленому законом, законів та інших нормативно-правових актів, що визначають права й обов'язки громадян, надає імплементаційного значення і акту офіційного опублікування міжнародних договорів про права людини). Імплементацияційного значення набувають забезпечувальні організаційні заходи держави, пов'язані з

фінансуванням, перекладацькою, видавничою та моніторинговою діяльністю, створенням відповідних національних інституцій та інших умов належної реалізації міжнародних стандартів прав людини;

2) така імплементація вчиняється державами в межах своєї території і на міжнародній арені, в тому числі в рамках існуючих або створюваних міжнародних структур;

3) методологічною основою для неї виступатиме взаємодія міжнародного права із правом національним. Це такий спосіб побудови взаємовідносин вказаних двох правових систем, який конститує процес їх взаємного впливу, в результаті якого забезпечується правове регулювання спільної для міжнародного і національного права сфери суспільних відносин.

При цьому варто відзначити, що, з-поміж іншого, вплив національного права на міжнародне полягає у визнанні державою міжнародного договору джерелом її національного права, що відбувається шляхом включення такого договору до складу, наприклад, її національного законодавства чи правової системи в цілому;

4) невід'ємною складовою процесу імплементації міжнародних стандартів прав людини стає приведення усієї національної юридичної практики держави у відповідність із міжнародними стандартами прав людини (це правотворча, а також правотлумачна, правозастосувальна і правореалізаційна діяльність держави, здійснювана з огляду на ці стандарти задля усунення або запобігання суперечностям (невідповідностям) між ними та національно-юридичними явищами). А саме виконання праволюдних зобов'язань висуває до держави певні вимоги, недотримання яких ставить її у становище порушника прав людини. Щоб запобігти такої ситуації та не зазнати впливу міжнародних контрольних механізмів, держава намагається вжити усіх необхідних заходів в усіх сферах юридичної діяльності, і відбувається це за посередництвом імплементаційних механізмів;

5) перебіг вказаної діяльності відбувається з урахуванням певних процедурних вимог. Зокрема, джерелами існування й розвитку міжнародних стандартів прав людини зазвичай виступають міжнародно-правові договори та міжнародні правозастосувальні акти. Якщо йдеться про перше, то специфіка імплементації простежується стосовно строків, а також порядку припинення дії таких договорів. Національна імплементаційна діяльність, котра нерідко супроводжується розв'язанням колізій між міжнародно-правовими та національно-правовими нормами, здійснюватиметься незалежно від ряду загальноновизнаних юридичних положень (таких, як-от: «наступний закон відміння попередній», «спеціальний закон відміння загальний»). Адже в протилежному випадку можна було б припинити в односторонньому порядку дію міжнародного договору про права людини, а це є неприпустимим, хоча б в силу об'єктивного характеру міжнародних зобов'язань у галузі прав людини, непорушності та невід'ємності прав людини, а від-

повідно, це було б посяганням на іманентні властивості людини. Якщо в якості джерела національного права виступатиме рішення міжнародного правозастосувального органу (Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» передбачає такий статус для рішень Суду) [11], то національні правозастосувальні органи використовують їх у комплексі з відповідними нормами міжнародних договорів чи актів про права людини.

Передумовою імплементації міжнародних стандартів прав людини є конституційне закріплення положення про входження міжнародного договору, інших джерел міжнародних стандартів прав людини до складу національного законодавства (національного права чи національної правової системи). При цьому така діяльність держави щодо втілення міжнародних стандартів прав людини відбувається за певними стадіями. Обов'язковими з них є:

1. Висловлення державою згоди на обов'язковість для неї джерела міжнародних стандартів прав людини, засвідчена відповідним нормативно-правовим актом (як результат національної імплементаційної правотворчості).

2. Офіційне оприлюднення джерел таких стандартів. Вона зумовлюється обов'язковістю доведення до відома громадян держави актів, що стосуються прав людини (відповідний акт офіційного опублікування теж набуває імплементаційного значення).

3. Втілення приписів джерел міжнародних стандартів прав людини у внутрішньому правопорядку у формі прямого застосування відповідного джерела (за умови його самовиконуваності) або непрямого застосування (за умови його несамовиконуваності).

Окрім обов'язкових стадій, можлива й стадія факультативна, а саме встановлення та забезпечення відповідності національного законодавства та іншої юридичної практики держави міжнародним стандартам прав людини.

Також досліджувана імплементація опосередковується дією спеціального імплементаційного механізму. Для нього (як і для самої імплементації) характерним є наявність міжнародного і національного рівнів функціонування. Під міжнародним механізмом імплементації міжнародних стандартів прав людини розуміють сукупність засобів юридичного, організаційно-виконавчого і контрольного характеру, здійснюваних державами на колективній основі з метою своєчасної і повної реалізації норм, які містяться в цих актах (охоплює заходи зі сприяння здійсненню таких стандартів, з контролю за їх дотриманням та міжнародні процедури, котрі стосуються різноманітних аспектів правового статусу особи). Національний механізм вбачається системою створених певною державою юридичних та організаційних засобів реалізації, охорони і захисту таких прав у відповідній державі. При цьому до таких юридичних засобів відносять: правотворчі (національна імплементаційна правотворчість), правотлумачні (національне імплементаційне правотлумачення) та правозастосувальні

(національне імплементаційне правозастосування) [12, с. 21-22].

З огляду на окреслене спробуємо дослідити роль Конституції України в національному механізмі імплементації міжнародних стандартів прав людини.

Насамперед, у ст. 9 Конституції України передбачено входження міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, до складу національного законодавства України. Також у цій статті визнається можливість укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, за умови внесення відповідних змін до неї.

Це конституційне положення можна вважати правовою підставою національної імплементаційної діяльності, оскільки в такий спосіб наша держава:

1) вводить відповідні міжнародні договори до системи джерел свого національного права, тобто санкціонує дію (пряму чи опосередковану) норм міжнародного права на території України;

2) демонструє готовність вносити зміни до найвищого за юридичною силою акту – свого Основного закону, з метою забезпечення відкритості своєї правової системи до визнаних міжнародною спільнотою правових цінностей;

3) визнає концепцію взаємодії міжнародного права з правом національним, закладаючи методологічну основу для імплементації саме міжнародних стандартів прав людини.

У зв'язку з цим варто нагадати, що під такою згодою прийнято розуміти процедуру ратифікації. Але згідно із Законом України «Про міжнародні договори України» не тільки ратифікація, а й рішення про приєднання України до міжнародних договорів приймається Верховною Радою у формі закону [13]. Тому можна сказати, що парламент може надавати свою згоду на обов'язковість міжнародного договору у вигляді ратифікації міжнародного договору або приєднання до нього.

М. Буроменський пропонував ще ширше тлумачити дане конституційне положення і визнати за Верховною Радою України можливість надавати таку згоду всіма способами, передбаченими у Віденській Конвенції про право міжнародних договорів 1969 року [14]; оскільки «норма Закону не може звужувати зміст норми Конституції, тому частиною національного законодавства України слід вважати міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких Верховна Рада надала у будь-якій формі, що визнається міжнародним правом, які набули чинності і офіційно опубліковані» [15, с. 88]. Дана позиція є досить слушною і з точки зору форми, у якій повинна бути виражена згода парламенту України на обов'язковість договору, і з точки зору моменту набуття чинності договором. Але, враховуючи положення нині діючого законодавства, можна констатувати, що ті міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких дала Верховна Рада України у вигляді ратифікації або приєднання, стають джерелами національного права України, а ті міжнародні

договори, які не проходять процедури одержання такої згоди, відповідно, джерелами національного права України не стають (вони потребують вже задіювання імплементаційних правотворчих заходів, а не правозастосувальних).

Не менш важливу імплементаційну функцію виконує і ст. 55 Конституції України, якою передбачено, що «законо та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом», інакше вони не є чинними. Йдеться про те, що положення міжнародних договорів про права людини (джерел міжнародних стандартів права людини) звернуті, в тому числі, й до фізичних осіб. Відповідно, впливає обов'язок держави офіційно публікувати міжнародний договір про права людини, що уможливорює його подальшу національну імплементацію, зокрема безпосереднє використання громадянами України.

Таким чином, проявляється формальна складова імплементаційної ролі Конституції України, що уможливорює дію принципу функціонування державного апарату – «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» (ст. 3 Конституції України).

Виконання Конституцією України змістовно-імплементаційної функції забезпечує її Розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина», яким передбачено зміст і обсяг конкретних прав людини в Україні. Щоб з'ясувати, як саме виконується така функція, нам потрібно простежити відтворення у Розділі II положень основних праволюдських міжнародних (всесвітніх та європейських) актів – джерел міжнародних стандартів прав людини. Серед таких актів, насамперед,:

- Загальна декларація прав людини [8] (далі – Декларація);
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (далі – МПГПП) [16];
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (далі – МПЕСКП) [17];
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) [18] та Протоколи до Конвенції (Перший [19], № 4 [20], № 12 [21]);
- Європейська Соціальна хартія [22] (далі – Хартія), що в різні роки ратифіковані Україною.

Відповідно, ми стикаємося з наступними варіантами втілення міжнародних стандартів прав людини в Конституції України:

а) текстуальне співпадіння (повне або часткове) положень вказаних міжнародних актів з Конституцією України. Повне текстуальне співпадіння має місце при формулюванні змісту права на повагу до гідності людини (ст. 28 Конституції України, ст. 7 МПГПП, ст. 3 Конвенції), свободи пересування (ст. 33 Конституції України і ст. 12 МПГПП, ст. 2 Протоколу 4 до Конвенції), права на участь в управлінні державними справами (ст. 38 Конституції України і ст. 25 МПГПП).

Часткове – при визнанні усіх людей «вільними і рівними у своїй гідності і правах» (ст. 21 Конституції України і ст. 1 Декларації),

їх обов'язків «перед суспільством, в якому забезпечується вільний і всебічний розвиток особистості» (ст. 23 Конституції України та ст. 29 Декларації).

Цілоком співвідносяться і переліки:

- «дискримінаційних» критеріїв, на підставі яких не допускаються привілеї чи обмеження осіб (ч. 2 ст. 24 Конституції України, ст. 2 Декларації, обох Пактів, ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції),

- обмежувальних підстав при здійсненні певних прав, як-от: «...інтереси національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку, запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, захист репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» при реалізації права на свободу думки і слова, вільного вираження поглядів і переконань (ч. 3 ст. 34 Конституції України і ст. 10 Конвенції). Така ж ситуація ідентичності обмежувальних підстав є і при здійсненні права на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35 Конституції України, ст. 18 МПГПП, ст. 9 Конвенції), права на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36 Конституції України і ст. 21 МПГПП, ст. 11 Конвенції);

б) формулювання відповідних праволюдських положень Конституції у розширеному форматі порівняно з відповідними міжнародно-правовими аналогами. Прикладом цьому можуть слугувати:

- виокремлення в Конституції України кожного з прав, що їх у міжнародних актах об'єднано в один блок (одну статтю). Мова йде про недоторканність житла (ст. 30 Конституції України), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 Конституції України), заборону втручання в особисте і сімейне життя (ст. 32 Конституції України), згрупованих воедино у ст. 12 Декларації, ст. 17 МПГПП, ст. 8 Конвенції;

- надання Конституцією України ширшого, так би мовити, національно-правового змісту певному праву, порівняно з його міжнародно-правовим складом. Наприклад, ст. 17 Декларації, ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції лише обумовлено право на власність, тоді як ст. 41 Конституції України визначено його склад, порядок набуття, гарантії та обмеження;

в) вужче формулювання відповідних праволюдських положень у Конституції, ніж їх відповідників у міжнародних актах. Так, зміст права на життя, закріплений ст. 27 Конституції України, виявляється у забороні свавільного позбавлення життя, обов'язку держави захищати життя людини, у праві кожного захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. У той же час ст. 6 МПГПП та ст. 2 Конвенції додатково вказують і на правомірні підстави обмеження цього права (чим підвищується його гарантованість).

Подібні міркування виникають і при співставленні конституційного змісту та міжнародно-правового змісту поняття примусової

праці. Так, за ст. 43 Конституції України це поняття визначається в контексті права на працю, зокрема, ним не охоплюється «військова або альтернативна (невійськова) служба, а також робота чи служба, яка виконується особою за вироком чи іншим рішенням суду або відповідно до законів про воєнний і про надзвичайний стан».

Джерела міжнародних стандартів прав людини поняття примусової праці пов'язують зі заборонаю рабства та работоргівлі (про яку в Конституції України не згадується), причому ст. 8 МПГПП і ст. 4 Конвенції передбачають ширше (порівняно із Конституцією України) коло випадків, на які не поширюється значення терміна «примусова чи обов'язкова праця», серед них – «будь-яка робота чи служба, яка є частиною звичайних громадянських обов'язків».

Аналогічно є ситуація з визначенням поняття страйку. Так, ст. 44 Конституції України передбачено право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів тих осіб, хто працює, тоді як згідно зі ст. 6 Хартії цим правом наділені не тільки працівники, а й працедавці.

Окрім того, в процесі такого імплементаційно-порівняльного аналізу ми також стикаємося з ситуацією, коли у Конституції України:

- передбачено додаткові права особи (розширено перелік прав людини). Наприклад, йдеться про право на підприємницьку діяльність, що певною мірою розвиває зміст ст. 28 Декларації, у відповідності до якої «кожна людина, як член суспільства, має право на соціальне забезпечення і на здійснення необхідних для підтримання її гідності і вільного розвитку її особи прав у економічній, соціальній і культурній галузях за допомогою національних зусиль і міжнародного співробітництва та відповідно до структури і ресурсів кожної держави» та ст. 6 МПГПП, якою визнано право на працю, що включає «право кожної людини дістати можливість заробляти собі на життя працюю, яку вона вільно обирає або на яку вільно погоджується»;

- не згадано деякі права, виокремлені в міжнародних актах. Йдеться про право на визнання правосуб'єктності особи, де б вона не перебувала (ст. 6 Декларації), заборону рабства і тримання у підневільному стані (ст. 4 Декларації, ст. 8 МПГПП, ст. 4 Конвенції), заборону «позбавлення волі лише на тій підставі, що особа не в змозі виконати договірні зобов'язання» (ст. 11 МПГПП), право на соціальний і міжнародний правопорядок, при якому права і свободи можуть бути повністю здійснені (ст. 28 Декларації);

- сформульовано деякі обов'язки в якості права. Так, «кожному гарантується право знати свої права і обов'язки» (ст. 57 Конституції України). Як видається, знання особою своїх обов'язків не може трактуватися як її право, оскільки це суперечить природі юридичного обов'язку як визначеної законом і гарантованої державою необхідності певної поведінки особи, а також впливає з положень ст. 68 Конституції України, тобто зобов'язання неухильно дотримуватися Кон-

ституції України та законів України, неспростовної презумпції юридичної відповідальності незалежно від знання закону.

Висновки. Роль Конституції України в механізмі національної імплементації міжнародних стандартів прав людини визначається її:

1) ціннісно-гуманістичною обумовленістю;
2) світоглядно-ідеологічною «відкритістю» до найкращих надбань людства, що складає основу формування національної правової системи та її стосунків з іншими правовими системами;

3) функціональною здатністю забезпечити належну методологічну основу юридичній діяльності Української держави із виконання нею своїх міжнародних праволюдських зобов'язань;

4) змістовною відповідністю міжнародним стандартам прав людини, що уможливує відповідність їм й іншого підконституційного законодавства та усїєї національної юридичної практики.

Відповідно, ми маємо всі підстави розглядати Конституцію України як базовий національний імплементаційний акт у сфері реалізації міжнародних стандартів прав людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Хрестоматія по истории Древнего Востока. Ч. 1 / под ред. М.А. Коростовцева, И.С. Кацнельсона, В.И. Кузицина. – М.: Высш.школа, 1980. – 328 с.
3. Ударцев С.Ф. История политических и правовых учений. Древний Восток: академический курс / С.Ф. Ударцев. – СПб.: Издательский Дом С.-Петербурга. гос.ун-та, Издательство юридического факультета СПбГУ, 2007. – 664 с.
4. Хрестоматія по истории Древнего Востока Ч. 2 / под ред. М.А. Коростовцева, И.С. Кацнельсона, В.И. Кузицина. – М.: Высш.школа, 1980. – 256 с.
5. Хрестоматія по истории государства и права зарубежных стран: в 2 т. / отв.ред. Н.А. Крашенинникова. – М.: Норма, 2009. – Т. 1 Древний мир и Средние века. – 816 с.
6. Конституція Пилипа Орлика // Історія української Конституції. –К.: Право, 1997. – 464 с.
7. Тищик Б.Й. Історія держави і права зарубіжних країн. Новий час. (XVII ст. – 1918 р.) / Б.Й. Тищик. – Львів: Світ, 2013. – 752 с.
8. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
9. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25, 26. – Ст.131
10. La Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen / Texte avec Commentaire suivi. – Imprimeur – Editeurs 1902.
11. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 30. – Ст. 260.
12. Рабінович П.М. Європейська конвенція з прав людини: проблеми національної імплементації (загальнотеоретичні аспекти) / П.М. Рабінович, Н.М. Раданович // Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України Серія І. Дослідження та реферати. Випуск 4. – Львів: «Астрон», 2002. – 190 с.
13. Закон України «Про міжнародні договори України» // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – № 50. – Ст. 540.
14. Віденська Конвенція про право міжнародних договорів 1969 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
15. Буруменський М. Застосування міжнародно-право-

вих норм про права людини у внутрішньому правопорядку України / М. Буроменський // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 86–94.

16. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

18. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

19. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

20. Протокол № 4 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_059.

21. Протокол № 12 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_537.

22. Європейська Соціальна хартія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_062.

УДК 340.13

ЗАКОН: ДО ПИТАННЯ СЕМАНТИЧНОГО ТА ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Риндюк В.І., к. ю. н.,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

У статті досліджується багатозначне слово «закон» із позицій етимологічного та семантичного підходів, тобто розглядається походження та значення слова «закон». При встановленні логічного зв'язку «слово «закон» – термін «закон» звертається увага на такі вимоги до терміна «закон», як однозначність у межах юридичної термінології, точність та наявність дефініції (визначення). Констатується неоднозначність використання терміна «закон» як у науковій юридичній літературі, так і в законодавстві України, зокрема наявність «вузького» та «широкого» розуміння поняття «закон».

Ключові слова: слово «закон», термін «закон», поняття «закон», «широке» розуміння поняття «закон», «вузьке» розуміння поняття «закон».

В статье исследуется многозначное слово «закон» с позиций этимологического и семантического подходов, то есть рассматривается происхождение и значение слова «закон». При установлении логической связи «слово «закон» – термин «закон» обращается внимание на такие требования к термину «закон», как однозначность в пределах юридической терминологии, точность и наличие дефиниции (определения). Констатируется неоднозначность употребления термина «закон» как в научной юридической литературе, так и в законодательстве Украины, в частности наличие «узкого» и «широкого» понимания понятия «закон».

Ключевые слова: слово «закон», термин «закон», понятие «закон», «широкое» понимание понятия «закон», «узкое» понимание понятия «закон».

Ryndiuk V.I. LAW: TO QUESTION SEMANTIC AND TERMINOLOGICAL DETERMINATION

The article analyzes the ambiguous word „law” from the standpoint etymological and semantic approaches, that is the origin and meaning of the word „law”. In establishing logical connection word „law” – the term „law”, drawing attention to these requirements to the term „law” as a certainty within the legal terminology accuracy and existence of definition (determination). It is noted ambiguous use of the term „law” in the law scientific literature and the legislation of Ukraine, in particular, the existence „narrow” and „broad” understanding of the concept of „law”.

Key words: word „law”, term „law”, concept „law”, „broad” understanding of the concept „law”, „narrow” understanding of the concept „law”.

Постановка проблеми. В юридичній науці не стихають дискусії навколо поняття «закон». Зокрема, М.М. Марченко пише, що за багато століть вивчення закону накопичена величезна сума знань про нього, вироблене певне уявлення про це явище, склався досить визначений стереотип. Але разом з тим залишилося велике поле діяльності для сучасних і майбутніх дослідників. Закон не є застиглим у своєму розвитку інститутом, він постійно змінюється та розвивається разом зі зміною та розвитком суспільства. Відповідно, змінюються в певній мірі і погляди на нього,

виробляються і пропонуються часом досить суперечливі визначення закону, створюються неоднозначні уявлення про нього [1, с. 514].

На думку автора статті, в першу чергу, однією із причин відсутності однозначного розуміння та визначення терміну «закон» є багатозначність самого слова «закон». І.А. Ісаєв пише: «Поняття «закон» надто багатоглядне, щоб віднести його до якої-небудь окремої сфери людського світопізнання. Цим поняттям оперують теологи, філософи, природознавці і, звичайно, правознавці. Нормативність, закладена у ньому, настільки уні-